

„Festészeti stílusa 1923 és 1924 során újabb változásokon esett át. Ahogyan közeli barátja, Forbát Alfréd építész megfogalmazta, Bortnyik egy «rövid absztrakt, tárgynélküli periódus után tovább kísérletezett, térbeli testekkel és korongokkal teli képeket festett, melyeket a következő periódusában emberi figurákkal egészített ki.»”

BORTNYIK SÁNDOR (1893-1976)

Vörös palack, 1923

(Vörös üveges csendélet, Kompozíció üveggel)

BORTNYIK SÁNDOR (1893-1976)

Vörös palack (Vörös üveges csendélet, Kompozíció üveggel), 1923

Olaj, papírlemez, 40,5x31,5 cm
Jelezve jobbra lent: Bortnyik 1923

Kezdő ár: 30 000 000 Ft / 92 308 EUR
Becsérték: 50 000 000 – 70 000 000 Ft
Estimated value: 153 846 – 215 385 EUR

PROVENIENCIA:

- Graphisches Kabinett I. B. Neumann, majd Galerie Nierendorf, Berlin
- Siegfried Poppe gyűjteménye, Hamburg
- egykor az Eisenberger-gyűjteményben
- Kovács Gábor Gyűjtemény, Budapest

FELTEHETŐEN KIÁLLÍTVA:

- Bortnyik Sándor és Otto Freundlich kiállítása.
Graphisches Kabinett I. B. Neumann, Berlin, 1924. március

KIÁLLÍTVA:

- Wille zur Form. Ungegenständliche Kunst in Österreich, Polen, Tschechoslovakei und Ungarn. Messepalast, Bécs, 1993.
- A magyar festészet rejtőzködő csodái. Válogatás magyar magángyűjteményekből II., Mű-Terem Galéria, Budapest, 2005.
- Remekművek. Új válogatás a Kovács Gábor Gyűjteményből, KOGART Ház, Budapest, 2006.
- Múzeum-körút. Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest, 2006.
- Remekművek. Válogatás a Kovács Gábor Gyűjteményből, Városi Képtár, Orosháza, 2007. és Erdei Ferenc Kulturális és Konferencia Központ, Kecskemét, 2008.
- A Kovács Gábor Gyűjtemény. Válogatás a magyar festészet remekeiből, REÖK, Szeged, 2008.
- A magyar festészet mesterművei a Kovács Gábor-gyűjteményből. Miskolci Galéria Városi Művészeti Múzeum, Miskolc, 2009.
- Csontvárytól Kondorig. Modernista festészet a Kovács Gábor Gyűjteményben. Városi Művészeti Múzeum, Győr, 2011.
- A magyar festészet modernista törekvései a 20. század első felében. Válogatás a Kovács Gábor Gyűjteményből. Bolgár Szépművészetek Nemzeti Múzeuma (Bolgár Nemzeti Galéria), Szófia, 2012.
- A Kovács Gábor Gyűjtemény. Munkácsytól Tóth Menyhértig. Tornyai János Múzeum és Közművelődési Központ, Hódmezővásárhely, 2016.
- A magyar festészet aranykora. Krakkói Nemzeti Múzeum, Krakkó, 2016.

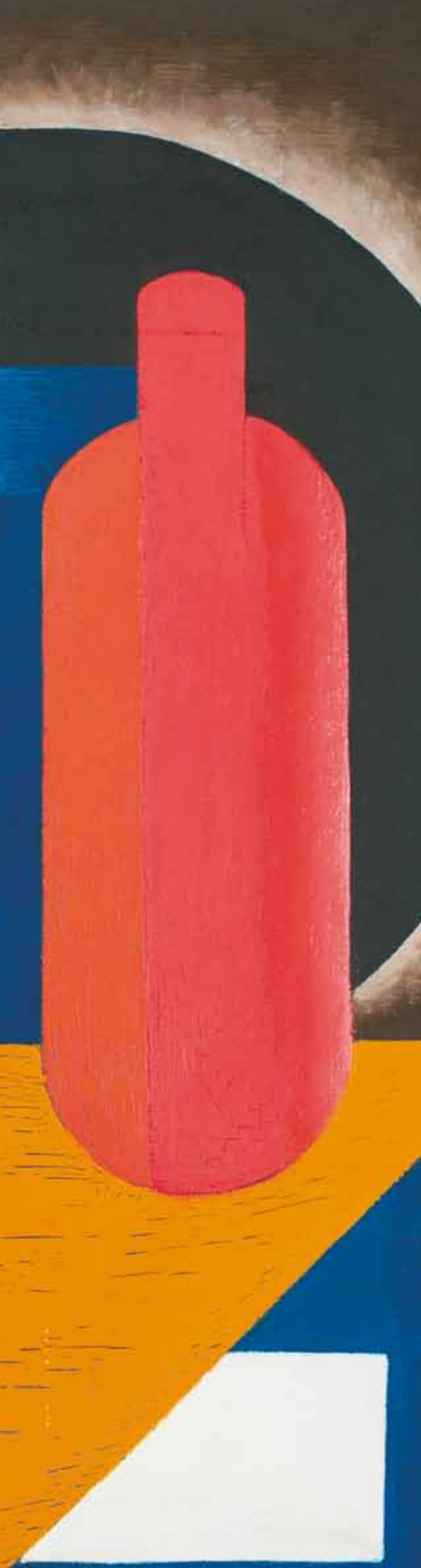
REPRODUKÁLVA:

- Wille zur Form. Ungegenständliche Kunst in Österreich, Polen, Tschechoslowakei und Ungarn. Wien, 1993. 181.
- Kieselbach Tamás (szerk.): Hungarian Modernism 1900–1950. Budapest, 1999. 200.
- Kieselbach Tamás (szerk.): Modern magyar festészet 1919–1964. Budapest, 2004. 103.
- Virág Judit (szerk.): A magyar festészet rejtőzködő csodái II., Budapest, 2005. 37.
- Múzeum–Körút. Válogatás 150 év magyar festészetéből. Budapest, 2006. 90. kép
- Andrzej Szczerski – Gábor Bellák – György Szücs: Złoty Wiek. Malarstwa Wegierskiego. The Golden Age of Hungarian Painting. 1836–1936, Krakow, 2016. 145.

Bortnyik

Az 1923-ban Weimarban festett, vörös palackot ábrázoló absztrakt csendélete Bortnyik Sándor avantgárd korszakának egyik legérdekesebb műtárgygyűjtéséhez tartozik. Az erdélyi származású alkotó az első világháború alatt reklámgrafikusként dolgozott, képzőművészi karrierjét Kassák Lajos MA című folyóirata és galériája indította be 1918-ban.

Bortnyik rövidesen a magyar avantgárd csoport egyik legkiemelkedőbb alkotójává vált, aki tudatosan építkezve formálta képeinek stílusát az 1920-as évek során. Az 1919-es Tanácsköztársaság alatt meghatározó Aktivista programhoz illeszkedő expresszionista és kubista hatásokat levetkőzve a bécsi emigrációban Bortnyik művészete a geometrikus absztrakció és a Kassák által kikísérletezett képarchitektúrák felé fordult.¹

1. Weinger Andor, Bortnyik Sándor, Forbát Alfréd és Breuer Marcel
Fotográfia Bortnyik weimari műtermében, 1924. augusztus

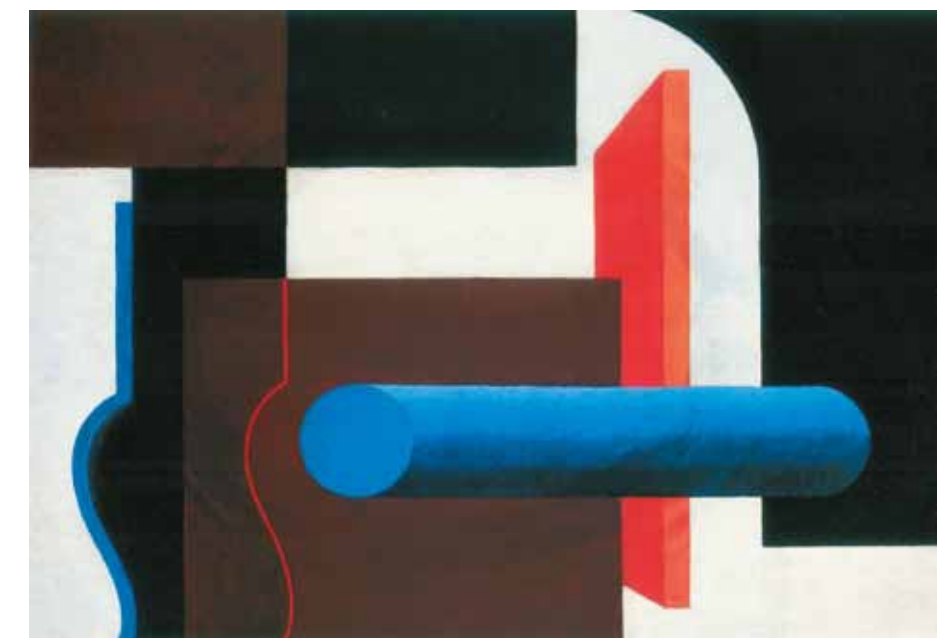
2. Bortnyik Sándor: Csendélet vázával, 1923
magántulajdon (Siegfried Poppe gyűjteményéből)

3. Bortnyik Sándor: Kompozíció lámpával, 1923
magántulajdon (Siegfried Poppe gyűjteményéből)

4. Bortnyik Sándor: Kompozíció gömbbel, 1923
Staatliche Museen zu Berlin – Nationalgalerie, Berlin
(a Galerie Nierendorf gyűjteményéből)

5. Bortnyik Sándor: Kék henger, 1923
magántulajdon
(Siegfried Poppe gyűjteményéből)

6. Victor Servranckx: *Opus 55*, 1923
Musée de Grenoble, Grenoble, Franciaország
7. Amédée Ozenfant: *Csendélet*, 1920–1921
San Francisco Museum of Modern Art
8. Charles-Edouard Jeanneret (Le Corbusier): *Csendélet*, 1922
Centre Georges Pompidou, Párizs

Festészeti stílusa 1923 és 1924 során újabb változásokon esett át. Ahogyan közeli barátja, Forbát Alfréd építész megfogalmazta, Bortnyik egy „rövid absztrakt, tárgynélküli periódus után tovább kísérletezett, térbeli testekkel és korongokkal teli képeket festett, melyeket a következő periódusában emberi figurákkal egészített ki”³ A Kassák mellett az orosz művészek által is propagált konstruktivizmus és a Van Doesburg *De Stijl* folyóiratához köthető neoplaszticizmus laboratóriumi kísérleteit követően Bortnyik tehát ismét a valóságból merített ihletet és keresett tárgyakat festményeihez. Az *Új Ádám* és *Új Éva* című művei, amelyeket a weimari időszak lezárásaként festett, mára a magyar avantgárd legismertebb műalkotásává váltak és a Magyar Nemzeti Galéria állandó kiállításának falát díszítik.⁴ A sorozat minden bizonnyal több műből állt, amelyek mára sajnálatos módon elvesztek és csupán, a Bortnyik műtermében készült csoportkép háttérében vehető ki néhány közülük.

Feltehetően ugyanekkor készítette Bortnyik geometrikus absztrakt csendéleteinek sorozatát is, amelyek közül ma összesen hat, egységesen olajjal kartonra festett kompozíció ismert, és amely sorozatnak a Vörös palack is a részét képezi.

A képsorozatban a francia purizmus hatását fedezhetjük fel. Az Amédée Ozenfant és Charles-Edouard Jeanneret (később Le Corbusier) által megalkotott irányzat a húszas évek elejétől kezdte meg térhódítását, nemzetközi szinten elsősorban az általuk szerkesztett *L'Esprit Nouveau* című folyóiraton keresztül.⁵ A purizmusról a Bauhaus körébe tartozó művészek is értesültek és többen hasonló kompozíciókat is készítettek, mint például Willi Baumeister, vagy a belga Victor Servranckx. Bortnyik a síkkonstruktivista művek után, a francia újklasszicista művészekhez hasonlóan, ismét a valós világ objektumaiból merített ihlettel dolgozott, több csendéletben is láthatók rövidülésszerűen ábrázolt tértagoló elemek, azonban a képek összehatásukban mégis dekoratívak, nem hoznak létre egységes térillúziót, hanem a síkbeli konstruktivista gondolkodás eredményeit egyesítik a látványalapú festészettel.

A képsorozatot Bortnyik 1924. márciusában, második berlini kiállítása alkalmával mutatta be a Karl Nierendorf vezetése alatt álló Graphisches Kabinett J. B. Neumann galériában, egy Otto Freundlich festőművésszel közös tárlaton.⁶ Egy hónappal korábban az orosz konstruktivista El Lisszickij, Bortnyikot követően pedig az új tárgyiasság vezető alkotója, Otto Dix mutatkozott be a galériában. A Kurfürstendamm-i Graphisches Kabinett 1924-ben tehát legalább annyira progresszív programmal rendelkezett, mint Bortnyik első berlini galériája, a Herwarth Walden vezette *Der Sturm*, ahol a művész még Bécsben festett képeit mutatta be 1922. decemberében.⁷ Bortnyik feltehetően az 1923-as weimari Bauhaus-kiállítás szervezése alatt ismerkedett meg Nierendorffal, aki maga is részt vett a kiállítás szervezésében és a katalógus kiadásában.

Sajnos a kiállítás műtárgylistája nem maradt fenn, azonban a *Der Cicerone* című művészeti folyóiratban megjelent ismertetés alapján rekonstruálható, hogy Bortnyik milyen festményeket állított ki.⁸ Az ismertetőből kiderül, hogy Bortnyik a kiállításon szereplő műveinek alapvetően három csoportját lehetett megkülönböztetni: a konstruktivizmus hatásáról árulkodó geometrikus műveket, a geometrikus térben elhelyezett „próbabaszerű” alakokkal gazdagított figurális alkotásokat, valamint az absztrakt csendéleteket, melyek „inkább hengerek, urnák, gömbök zárt plasztikus hatását veszik alapul a tárgyak meggyőzően plasztikus összjátékaként”. A kiállítás anyaga feltehetően nagyrészt elkelt és magángyűjteménybe került. A ma ismert absztrakt csendéletek az 1960-as években már a hamburgi Siegfried Poppe tulajdonában voltak,⁹ egy pedig 1960-ban a Nierendorf Galéria tulajdonából került a berlini Neue Nationalgalerie gyűjteményébe. Bortnyik absztrakt csendéletei csak évtizedek múltán, az 1990-es években kerültek magyar magángyűjteménybe.

9. Willi Baumeister: *Falkép körrel*, 1923
Centre Georges Pompidou, Párizs

10. Max Burchartz: *Konstruktív „B” betűvel*, 1923–1924
Museum of Modern Art, New York

JEGYZETEK

- 1 Bakos Katalin: Bortnyik Sándor és a Műhely. Bortnyik Sándor tervezőgrafikai munkássága (1914–1947) és a „magyar bauhaus” (1928–1938). Budapest: 2018, különösen 13–56.
- 2 Szeredi Merse Pál: MA / De Stijl. Theo van Doesburg esete a magyar avantgárral. *Enigma*, no. 90, 2017. 74–90; Hajdú István: Beszélgetés Bortnyik Sándorral. *Kritika*, 1976/8. 16–20.
- 3 Idézi: Gassner, Hubertus (szerk.): *Wechselwirkungen. Ungarische Avantgarde in der Weimarer Republik*. Kassel 1987. 348.
- 4 Szeredi Merse Pál: Az új Ádám (Bortnyik Sándor szerint). *Helikon Kiadó*, 2017/1. 126–135.
- 5 Elie, Carol S. (szerk.): *L'Esprit Nouveau. Purism in Paris. 1918–1925*. Los Angeles 2001.
- 6 Walter-Ris, Anja: *Die Geschichte der Galerie Nierendorf*. Berlin 2003, 385.
- 7 Szeredi Merse Pál: Budapest–Berlin–Budapest: magyar művészek Berlinben az 1920-as években, in: *Berlin–Budapest 1919–1933: Képzőművészeti kapcsolatok Berlin és Budapest között*. Budapest 2016, 11–147.
- 8 Wolfradt, Willi: *Berliner Ausstellungen, Der Cicerone*, 1924/6, 292–293.
- 9 Több csendélet is Poppe tulajdonaként szerepelt az 1961-ben a nyugat-berlini Schloss Charlottenburgban megrendezett *Der Sturm. Herwarth Walden und die Europäische Avantgarde, Berlin 1912–1932*, valamint az 1967-ben a berlini Akademie der Künste kiállításán megrendezett *Avantgarde Osteuropa 1910–1930* című kiállításokon.

Hazatérésüket követően a magyar művészettörténetnek fontos feladata Bortnyik csendéleteinek kanonizációja, lévén, hogy ezek a festmények a művész egy nagyon egységes, kvalitásos és nemzetközi összehasonlításban is kimagasló, kísérletező periódusának minden bizonnyal egyedül fennmaradt dokumentumai.

